РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ, ФОРМ ТА МЕТОДІВ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

Збірник наукових праць

Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 37

Заснований в 1996 році

Рівне – 2007

ББК 74.20
О - 59
УДК: 159: 37: 371: 372: 373: 374: 376: 378: 379
Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 37. — Рівне: РДГУ, 2007. — 274 с.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем психосоціального розвитку особистості.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, учителів, вихователів, практичних працівників освіти, керівників дошкільних і загальноосвітніх навчальних закладів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор:
Пальчевський Степан Сергійович – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет).
Заступник головного редактора:
Янцур Микола Сергійович – кандидат педагогічних наук, професор (відповідальний секретар) (Рівненський державний гуманітарний університет).

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ:

Бех Іван Дмитрович – доктор психологічних наук, професор, член-кореспондент АПН України (Інститут проблем виховання АПН України);
Вербець Владислав Володимирович – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);
Воробйов Анатолій Миколайович – кандидат педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);
Дем'янчук Анатолій Степанович – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АНВШ України (Міжнародний економіко-гуманітарний університет ім. академіка Степана Дем'янчука);
Карпенчук Світлана Григорівна –доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);
Коваль Ганна Петрівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);
Литвиненко Світлана Анатоліївна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);
Лісова Світлана Валеріївна – доктор педагогічних наук, професор (Міжнародний економіко-гуманітарний університет ім. академіка Степана Дем'янчука);
Малафіїк Іван Васильович – кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);
Мітюров Борис Никифорович – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);
Павелків Роман Володимирович – доктор психологічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);
Павлютенков Євген Михайлович – доктор педагогічних наук, професор (Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти);
Пасічник Ігор Демидович – доктор психологічних наук, професор (Національний університет "Острозька Академія");
Поніманська Тамара Іллівна – кандидат педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);
Савчин Мирослав Васильович – доктор психологічних наук, професор (Дрогобицький державний педагогічний інститут ім. Івана Франка);
Терещук Григорій Васильович – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПН України (Тернопільський національний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка);
Тищук Віталій Іванович – кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);
Ямницький Вадим Маркович – доктор психологічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет).

Затверджено Вченою Радою Рівненського державного гуманітарного університету (протокол № 9 від 29. 03. 2007 р.).

Збірник затверджений ВАК України як наукове фахове видання, в якому можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора і кандидата наук з педагогіки (постанова Президії ВАК України №1-05/7 від 9.06.1999 р. та додаток до постанови ВАК України від 11.10. 2000 р. № 1 – 03/8).

За достовірність фактів, дат, назв і т. п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії. Рукописи рецензуються і не повертаються.

Адреса редакції: *33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31. Рівненський державний гуманітарний університет*

ISBN 966 — 7281 — 08 — 7.

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2007

• профілактика неврозів, дидактогеній, особливості спілкування з дітьми з нервово-психічними розладами;

• допомога педагога учням в оволодінні практичними знаннями і навичками психології активності і саморегуляції, підвищення рівня їх стресостійкості.

Висновки. Запропонований підхід до теоретичної і практичної підготовки студентів сприяє активізації механізмів особистісної саморегуляції, ресурсів стресостійкості майбутнього вчителя, формуванню його компетентності здоров'язбереження. Такий педагог здатен виступати активним і відповідальним суб'єктом професійної діяльності, здатен до саморозвитку і творчого кар'єрного росту. Йому гарантоване професійне довголіття, з'являється здатність до самооновлення, експериментування, нового погляду на свою особистість, професійні стреси йому не страшні, тому що будуть для нього лише корисним уроком, а не переростуть у дистреси. Такий педагог піклуватиметься про збереження і зміцнення здоров'я учнів, оскільки зосереджуватиме увагу на потребах дитини, її самоцінності; буде чуйним до її внутрішнього світу; буде створювати на уроці атмосферу толерантності, умови для емоційного благополуччя, комфорту, захищеності учня, його саморозвитку і самоствердження; впроваджуватиме у практику роботи школи ідеї педагогіки успіху і оптимізму.

ЛІТЕРАТУРА

1. Зимняя И.А. Ключевые компетенции – новая парадигма результата современного образования // Интернет-журнал "Эйдос". – 2006. – 5 мая (http://www.eidos.ru/journal/2006/0505.htm).
2. Каменюкин А.Г., Ковпак Д.В. Антистресс-тренинг. – СПб.: Питер, 2004. – 192 с.
3. Корольчук М.С., Крайнюк В.М. Соціально-психологічне забезпечення в звичайних та екстремальних умовах: Навч. посібн. для студ. вищих навч. закладів. – К.: Ніко-Центр, 2006, – 580 с.
4. Леонард Д., Лаут Ф. Ребефинг – наука о наслаждении всей вашей жизнью // Психосоматика. Взаимосвязь психики и здоровья. Хрестоматия / Сост. К.В.Сельченок – М.: АСТ; Мн.: Харвест, – С. 451-498.
5. Маркова А.К. Психология профессионализма. – М., 1996. – 278 с.
6. Мешко Г.М., Мешко О.І. Професійне здоров'я педагога як умова ефективної виховної діяльності // Вісник Житомирського держ. ун-ту імені Івана Франка. Випуск 24. – Житомир: ЖДПУ, 2005. – С. 94-96.
7. Митина Л. Профессиональное здоровье учителя: стратегия, концепции, технология // Народное образование. – 1998. – №9-10. – С. 167-170.
8. Психология здоровья / Под ред. Г.С.Никонова. – СПб.: Питер, 2003. – 607 с.
9. Самоукина Н. Карьера без стресса. – СПб.: Питер, 2003. – 256 с.
10. Сергієнко В.П. Формування ключових компетентностей вчителя в умовах Школи культури здоров'я // Управління школою. – 2006. – №14. – С. 10-12.
11. Maslach C., Leiter M.P. The truth about burnout: How organization causes personal stress and what to do about in. — San Francisco, CA: Jossey-Bass, 1997.

Резюме. *В статье рассматриваются сущностные аспекты компетентности здоровьесбережения как одной из ключевых компетентностей учителя, а также раскрываются вопросы обновления содержания, поиска форм и методов работы, которые способствуют формированию компетентности здоровьесбережения будущих учителей, повышению уровня их стрессоустойчивости в процессе изучения дисциплин психолого-педагогического цикла.*

Summary. *The article deals with essential aspects of health protection competence as one of the key teacher's competences; questions of matter renovation, search of forms and methods of work, favouring formation of future teachers' health preservation competence as well as rise of their stress resistance level in the process of learning of psychological-pedagogical subjects.*

УДК: 81'23 **Н.О. МИХАЛЬЧУК**

КУЛЬТУРОЛОГІЧНО ОРІЄНТОВАНЕ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Резюме. *В даній статті окреслено шляхи оволодіння студентами іноземною мовою як засобом міжкультурного спілкування, обґрунтовано особливості впливу діалогічної стратегії впливу з метою ефективного навчання студентів іноземним мовам, охарактеризовано культуру як діалогічне спілкування, сформульовано психологічні чинники ефективності культурологічно орієнтованого навчання іноземним мовам у вищий школі.*

Ключові слова: *культурологічно орієнтованого навчання, міжкультурне спілкування, діалогічна стратегія впливу.*

Постановка проблеми. Говорячи про значення вивчення іноземних мов для успішної розбудови вільної і незалежної країни, тобто фактично побудови держави з новою соціальною, економічною і політичною структурою, ми, безперечно, маємо на увазі, що вивчення будь-якої мови значною мірою сприятиме всебічному

розвитку особистості, оскільки створює умови для вільного спілкування, відкриває для людини доступ до скарбниць людської мудрості і життєвого досвіду, прискорюючи таким чином прогрес усього суспільства. Сьогодні Україна потребує висококваліфікованих фахівців із знанням двох, трьох або чотирьох іноземних мов, професіоналів, здатних абсорбувати все нове і прогресивне, готових до генерації і запровадження свіжих і оригінальних ідей, а також до вигідної участі у міжнародному співробітництві і формуванні нового ставлення до України у Європі та у світі.

Курс на гуманізацію освіти, що здійснюється в нашій країні, зумовлює відмову від вузьких прагматичних цілей вивчення іноземної мови. В сучасних концепціях навчання іноземна мова розглядається як відображення культури відповідного народу, а оволодівання іноземною мовою – як оволодіння іншомовною культурою та засвоєння світових духовних цінностей. Отже проблема культурологічно орієнтованого навчання як фактору ефективного оволодіння студентами іноземною мовою є досить актуальною на сучасному етапі розвитку психологічної науки.

Мета нашої статті проаналізувати психологічну літературу з даної проблеми та виокремити основні чинники ефективності культурологічно орієнтованого навчання студентів іноземною мовою. Завданнями статті є:

1.Окреслити шляхи оволодіння студентами іноземною мовою як засобом міжкультурного спілкування.

2.Обґрунтувати особливості впливу діалогічної стратегії з метою ефективного навчання студентів іноземним мовам.

3.Охарактеризувати культуру як діалогічне спілкування.

4.Сформулювати психологічні чинники ефективності культурологічно орієнтованого навчання іноземним мовам у вищий школі.

Так, соціальне замовлення сучасної освіти передбачає не лише формування у студентів, що вивчають іноземну мову, необхідних іншомовних навичок та вмінь, але й ознайомлення через мову з культурою країни, її традиціями, історією та сучасністю. Це означає включення особистості у діалог, який згодом може перерости в Діалог культур, націй, народностей, в Діалог Людства.

Однією з успішних спроб наближення навчального процесу до реального життя є так зване “культуроспрямоване оволодіння іноземними мовами” (за термінологією Л.П.Смелякової). Доцільність цього напряму обґрунтовується тим, що в наші дні відбір навчальних матеріалів все частіше будується не на суто лінгвістичному матеріалі, а на культурологічно орієнтованому, комунікативному, особистісному підходові.

Оволодіння іноземною мовою як засобом міжкультурного спілкування неможливо без одночасного вивчення культури даної країни. За словами О.Корнилова, “якщо під культурою розуміти все, що робить та думає нація, то мова фіксує, як ця нація думає” [1]. Згідно Дж. Браун культура – це є контекст, всередині якого ми існуємо, думаємо, відчуваємо та спілкуємося один з одним [2]. Можна сказати, що мова, з одного боку, відображує специфіку мислення народу, а, з іншого, за Б.Уорфом, навіть нав’язує людині світогляд та обумовлює норми мислення та поведінки особистості тощо [3]. Ось чому слід організовувати процес навчання таким чином, аби іноземна мова вивчалася як феномен національної культури і, в результаті, – забезпечити повноцінне міжкультурне спілкування і взаєморозуміння, тобто можливість участі у діалозі культур. Цілком зрозуміло, що ця проблема є не лише методичною чи лінгвістичною, а також і соціально-психологічною.

В рідній мові здатність до міжкультурного спілкування формується у безпосередньому зв’язку із соціальним середовищем під час накопичення соціального досвіду. Це підтверджує й теорія культурно-історичного розвитку особистості Л.С. Виготського, який одним із перших досліджував проблему соціальності психічного розвитку. Пізніше нею займалися Б.Г. Ананьєв, Л.І. Анциферова, Є.М. Верещагін, О.О. Леонтьєв, С.Л. Рубінштейн та інші. Соціалізація дитини відбувається під впливом національної культури із врахуванням діалектики внутрішнього та зовнішнього, психічного та соціального, коли зовнішні соціальні умови опосередкуються внутрішніми індивідуальними факторами. Так, неможливо зрозуміти становлення особистості окремо від культурної спільноти. У самому широкому розумінні культури та її проявів (духовного та матеріального), вона виконує цілу низку функцій: пізнавальну, інформативну, комунікативну, регулятивну, оцінювальну, розмежування та інтеграції людських груп, пристосування до оточуючого середовища, соціалізації тощо [4].

Функція соціалізації є синтетичною, яка об’єднує та упорядковує всі інші. Процес соціалізації складається із засвоєння індивідом певної системи знань, норм та цінностей (тобто культури в її різних проявах), яка дозволяє йому діяти у якості повноправного члена суспільства. Так, вже давно існувала традиція розуміти творчий інтелект людини, якщо говорити мовою Кантора, як “логічну множинність” здібностей. В елліністичній, а потім і в середньовічній філософії розглядалися, зокрема, такі пізнавальні здібності, як “розсудок” – здібність послідовно вести дедуктивну та індуктивну лінію роздумів, “інтуїція”- як здібність внутрішнього синтезу, бачення “очами розуму”. В діалогах Миколая Кузанського монологічність та контроль за думкою свідомо віддаються в руки розсудку [5].

Мартін Бубер розробляє уявлення про “зустріч”, “діалог” “Я” і “Ти” як абсолютно рівноцінних суб’єктів. Центральна ідея філософії М.Бубера – буття як діалог між Богом та людиною, людиною та світом. Філософ робить висновок, спираючись на існуючу біблійну традицію: життя людини проходить в діалозі з іншими людьми, подібними йому. Цей діалог – творчий, “рятівний”, якщо він здійснюється згідно із заповідями про мораль та любов. Саме в такому діалозі виявляється і життєвість самого Бога [6].

В.С.Біблер, враховуючи досвід філософів XIX століття, підходить до вивчення діалогу з дещо по-новому, за першооснову взявши саме "дію на самого себе", яку проігнорувала філософія XIX століття. Для доказу, вважає В.С.Біблер, необхідні дві особи. Тому мислитель уявляє собі свого Двійника: він сам собі висловлює протиріччя, сам їх усуває – і тільки тоді думка вважається доведеною. Тому там, де є тільки монологіка, там немає можливостей для логіки взагалі та для логіки творчості зокрема. Тому для того, щоб зрозуміти логіку реального, "живого" мислення (діалогіку, творчу логіку), необхідно відповісти на два запитання:

1. Що необхідно зробити для того, щоб логічно відтворити "Ти" в "іншому Я" мого власного мислення (але відтворити не в якості Двійника, а як Співрозмовника)?
2. Як можна відтворити "досвід", "буття" в умогляді?

Відповідаючи на ці два запитання, В.С.Біблер підійшов до ідеї "багатомісного" суб'єкта творчого мислення, до необхідності логічно показати структуру та форму руху теоретичної думки, логіку "замикання на собі" творця цієї думки, логіку спілкування з самим собою, "логіку" його підготовленості до творчості.

Дуже давно існувала традиція розуміти творчий інтелект людини, якщо говорити мовою Кантора, як "логічну множинність" здібностей. Вже в елліністичній, а потім і в середньовічній філософії розглядалися, зокрема, такі пізнавальні здібності, як "розсудок" – здібність послідовно вести дедуктивну та індуктивну лінію роздумів, "інтуїція" - як здібність внутрішнього синтезу, бачення "очами розуму". Тому в діалогах Миколая Кузанського монологічність та контроль за думкою свідомо віддаються в руки розсудку [5].

Якщо в діалогах Миколая Кузанського глибоко аналізується Розум людини, а філософські роздуми В.С.Біблера дозволяють зрозуміти логіку реального, "живого" мислення, то ієрусалимський філософ Мартін Бубер розробляє уявлення про "зустріч", "діалог" "Я" і "Ти" як абсолютно рівноцінних суб'єктів. Центральна ідея філософії М.Бубера – буття як діалог між Богом та людиною, людиною та світом. Філософ робить висновок, спираючись на існуючу біблійну традицію: життя людини проходить в діалозі з іншими людьми, подібними йому. Цей діалог - творчий, "рятівний", якщо він здійснюється згідно із заповідями про мораль та любов. Саме в такому діалозі виявляється і життєвість самого Бога [6].

У праці "Я і Ти" М.Бубер піднімає проблему людських відносин. Людина, на думку Бубера, нічого не може сказати про себе, поки не співвіднесе себе з "Іншим". Відкриття Бубера – ідея абсолютної рівноцінності "Я" і "Ти". До цієї думки підійшли В.Гьоте та М.Бахтін, але М.Бубер розробив уявлення про "зустріч", "діалог" більш докладно.

Діалог, як вважає М.М.Бахтін, передбачає наявність в людині, в культурі ціннісно-смислового архітектонічного центру, навколо якого розташовано багато мовленнєвих і не висловлених в слові, емоційно звучних чи "підтекстово" виникаючих інтонаційних тональностей; їх взаємодія відбувається при зустрічі різних свідомостей та ціннісних структур людини і культури. Діалог – це завжди погодження-непогодження, розуміння-нерозуміння, "говоріння"-"неговоріння". Діалог передбачає повернення на своє місце, в свою ціннісну систему, яка має здібність збагачувати іншу систему (пізнання), допомогти їй (етичний вчинок), побачити цілісно, завершено, з позиції ззовні (естетичне відношення) [7].

Зрозуміти світ, вважає М.Бахтін, можна тільки як подію співіснування "Я" та "Іншого", – і тоді є можливою ціннісна позиція ззовні від мене як естетична умова. Світ для філософа наповнений голосами, сторонніми словами, емоційними інтонаціями, мовчанням, яке розмовляє, тим, що усвідомлюється та не усвідомлюється. Це діалогічний світ культури та людини в ньому - ціннісно значущої незалежно від соціального статусу, інтелектуального розвитку. Спираючись на відкриття Достоєвського, М.Бахтін показує, що людське "Я" в кожний даний момент не співпадає з самим собою; діалог відбувається між зонами завершення та незавершення, відкритого для обміну думками [8]. Але людина діалогізує не тільки з собою: "Я" існує завдяки "Іншої" людини, її очима, вухами, оцінками. Від іншого, як вважає Бахтін, людина отримує ім'я, інтонацію, емоційно–ціннісну тональність: "Свідомість людини пробуджується укутаною свідомістю іншого" [7:318]. Але "Я" не "розчиняється" в іншій людині, не просто з'єднується з нею на рівні почуттів: між суб'єктами повинен існувати міжсуб'єктний простір чи відносна відстань. Жити - це не значить персоніфікувати себе, чи, навпаки, розчинятися в колективі: "Жити – значить брати участь у діалозі – запитувати, прислуховуватися, відповідати, погоджуватися і т.д. В цьому діалозі людина бере участь вся та всім життям: очима, губами, руками, душею, духом, усім тілом, вчинками. Вона вміщує себе в слово, і це слово входить в діалогічну матерію людського життя, в світовий симпозіум" [7:318]. Таким чином людина пізнає і себе, персоніфікується.

Центральна естетико-психологічна ідея М.М.Бахтіна – це, насамперед, позиція "позазнаходжуваності" по відношенню до предмета художнього зображення, що включає в себе "досвід вживання", внутрішнього злиття з предметом і, в той же час, дозволяє охопити його в цілому "зі свого місця в бутті" та "одягнути" в "зовнішню значущу плоть" - виразну художню форму, що розкриває свою внутрішню сутність кожним власним моментом існування. В своїй філософії вчинку Бахтін розвиває думку, що світ культури, який належить конкретній живій людині як "готове" абстрактно-смислове ціле, існує так, "якби мене не було" [9], сам по собі не включає для людини "повинності" мислити та діяти у відповідності до цих загальнозначущих цінностей наукового, естетичного, соціального плану. Відповідно до цих цінностей, необхідно, щоб людина сама відчула та сприйняла акт "вільного та відповідального віднесення" до тих чи інших галузей культури - до "свого єдиного життя". Тоді теоретично значущі цінності культури, здається, спалахують від "свічки" індивідуальної та неповторної людської сутності, "культурне відтворюється в живому" [9:108] та людина "зі свого місця в бутті" вносить щось нове і в культуру.

Таким чином, пояснюється центральне завдання психології творчості: досягнути того, щоб творче Я людини мало змогу впізнати в тих чи інших галузях культури самого себе та своє можливе майбутнє, і мало бажання прилучити їх до свого власного життя. Тоді і конкретні психолого-педагогічні технології, створені на основі ідей Л.С.Виготського, М.М.Бахтіна, В.С.Біблера, будуть застосовуватися в повну силу як головний засіб актуалізації творчих можливостей людини. Ідеї М.Бубера знайшли свій відбиток в підході московського психолога Г.О.Ковальова до типів міжособистісного впливу та взаємодії [10]. Г.О.Ковальов розглядає такі види впливів: імперативний вплив; маніпулятивний вплив; діалогічний вплив.

Виходячи із концепції Г.О.Ковальова щодо існування монологічних та діалогічних полюсів міжособистісної взаємодії, Г.О.Балл та М.С.Бургін виділяють два основні типи стратегій психології впливу – монологічну та діалогічну [11].

Суб'єкт впливу, який використовує тільки монологічну стратегію, поводить себе як повноправний суб'єкт та носій істини, а реципієнт знаходиться в повному підпорядкуванні першому та виконує всі дії згідно з метою суб'єкта впливу. Діалогічна стратегія визнає суб'єктивну повноцінність та принципову рівноправність взаємодіючих партнерів незалежно від їх соціального статусу.

В межах монологічного типу стратегій і взаємодій виділяють два підтипи:

- імперативний;
- маніпулятивний .Імперативний вплив відповідає реактивному підходові до об'єкта впливу.

Реалізація імперативної стратегії відбувається там, де людина з певних причин має обмежені можливості для здійснення самостійного вибору дій чи рішень. Імперативна стратегія передбачає, що суб'єкт впливу повністю скеровує активність реципієнта на виконання певних дій для досягнення бажаного результату. Маніпулятивний вплив відповідає акціональному підходові.

В результаті дотримання маніпулятивної стратегії мета впливу досягається завдяки активним діям реципієнта, а не проголошується з самого початку, але суб'єкт впливу організує діяльність реципієнта в бажаному для нього напрямі.

Найбільш ефективною є діалогічна стратегія, яка враховує цілі суб'єктів. І хоча монологічний вплив не виключає діалог між суб'єктом та реципієнтом, але він і не орієнтується на діалогічні (тобто повною мірою суб'єкт-суб'єктні) відносини. Якщо діалог на певному етапі діяльності і організується, то він має тільки службову, методичну функцію, і ні в якому разі не передбачає змін позицій суб'єкта впливу.

Так, Г.О.Балл та М.С.Бургін показали, що принциповою особливістю монологічного впливу є ставлення до іншої людини як до засобу для досягнення цілей, які визначив суб'єкт впливу. В процесі діалогічної взаємодії партнери по спілкуванню знаходяться на рівних позиціях, вони допомагають один одному.

Діалог є психологічною умовою реалізації даної стратегії впливу. Г.О.Ковальов виділяє основні нормативи та принципи організації діалогічного впливу:

- емоційна та особистісна розкритість партнерів по спілкуванню ;
- психологічне орієнтування на актуальні стани один одного;
- довірливість та відкритість виразу почуттів та станів.

Тому в процесі діалогу дві особистості починають утворювати загальний психологічний простір і часову протяжність, утворюючи емоційне "буття разом", в якому взаємодія в загальному, об'єктному, монологічному розумінні вже не існує, а на її місті з'являється психологічна єдність суб'єктів. Саме такі умови існування людей сприяють розвитку їх творчості та розкриттю особистості.

Діалог позитивно впливає на виникнення та розвиток контактів між людьми. Г.О.Ковальов вважає, що саме діалог є найвищім рівнем організації спілкування, тому що він характеризується позитивним особистісним ставленням суб'єктів один до одного, їх "відкритим " зверненням та поведінкою відносно партнерів по спілкуванню.

Безперечним є той факт, що діалогічна взаємодія викладача та студента в процесі навчання стимулює внутрішні діалоги в свідомості партнерів по спілкуванню, що в свою чергу позитивно впливає на психічний та особистісний розвиток студентів.

Саме діалогічний підхід, зазначає Г.О.Балл, надає особистості право мати власну точку зору, власну позицію, до якої викладач ставиться з повагою. За таких умов організації навчальної діяльності студент може вільніше розвиватися як особистість.

Монологічна та діалогічна стратегії психології впливу мають світоглядну значимість та корелюють з гносеологічними та соціальними ідеями. Г.О.Балл та А.Г.Волинець зазначають, що в даних стратегіях знаходять свій вияв певні ідеї тлумачення істини, а саме: 1) авторитарна (в тому числі тоталітарна) ідея; 2) ліберальна ідея; 3) гуманістична ідея [12].

Керуючись першим підходом, суб'єкт вважає тільки своє розуміння ідеї, предмета, дії і т.д. правильним, а думки інших людей – хибними. Другий підхід дає право кожному суб'єкту розуміти істину зі своєї власної позиції, враховуючи індивідуальні погляди та думки. Розуміння істини як діалогу пов'язане з гуманістичною ідеєю, і основною є діалогічна стратегія впливів, що передбачає принципову рівноправність та взаємозалежність суб'єктів. Це означає, передусім, орієнтацію на культуру і діалог, діалог відрефлексований, який, перш за все, виступає як механізм функціонування культури.

Культура – це, передусім, діалогічне спілкування. М.М.Бахтин в своїх роботах говорить про діалог народів, націй, культур, про їх взаєморозуміння, що засноване на єдності людства і культур, які розкриваються

на рівні великого часу. Культура може тільки тоді входити в діалог, коли з'являються нові питання, що формулюються інакше, ніж культура поставила їх самій собі. В цьому великому діалозі культура відкриває свої сторони та глибини, невідомі їй самій. Без таких питань, які ідуть із інших культур, як і в спілкуванні "Я" та "Іншого", не може виникнути діалогу та творчого розуміння. Якщо відбувається "зустріч" двох культур (за М.М.Бахтіним), вони "не зливаються і не змішуються, кожна зберігає свою єдність та відкриту цілісність, але вони взаємно збагачуються".

В.С.Біблер зазначає, що, наприклад, антична культура продовжує жити і в наступні століття, практично кожна культура розвивається у логічному та змістовному діалозі з іншими. Стосовно української культури, підкреслює Г.В.Згурський, її неможливо зрозуміти без античної, візантійської, російської, білоруської, польської, литовської, німецької, єврейської, вірменської та інших культур [13].

Висновки. Всі перераховані моменти безпосередньо стосуються освіти, і, насамперед, літературної освіти, тому що саме в текстах художньої літератури культура представлена в найбільш концентрованому вигляді, саме вони допомагають бачити культуру нашої держави – України – в глибинному внутрішньому діалозі, у взаємозв'язках з іншими культурами світу, усвідомлювати українську культуру як частину великої культури світової цивілізації.

Так, ми передбачаємо, що психологічними чинниками ефективності культурологічно орієнтованого навчання іноземним мовам можна вважати:

1.Створення на заняттях умов для розвитку діалогічної комунікації студентів іноземною мовою.

2.Моделювання мікроситуацій для вільного віднесення студентами себе до певної культурної спільноти.

3.Організація ефективної суб'єкт-суб'єктної взаємодії студентів, що значної мірою сприяє їх соціалізації та акультурації.

Не викликає сумніву і той факт, що на заняттях з іноземної мови неможливо створити повної об'єктивної картини іншомовного світу та його культури. Але все ж таки не слід недооцінювати можливість змоделювати світ іншомовної культури з тією чи іншою мірою повноти та комплексності.

З соціально-психологічної точки зору особистість людини, яка навчається, повинна бути готовою до вторинної акультурації і до міжкультурного спілкування та взаєморозуміння. Ця готовність виявляється в таких якостях особистості, які є і ціллю підготовки до міжкультурного спілкування, і умовою успішності такого спілкування, і результатом міжкультурного спілкування, навіть якщо воно спеціально організоване на занятті.

Так, завдяки використанню багатьох компонентів культури, щонайбільшого їх залучення до процесу навчання створюється якісно нова атмосфера, яка максимально наближена до реальної комунікації та найбільшою мірою сприяє ефективності оволодіння студентами іноземною мовою.

ЛІТЕРАТУРА

1. Корнилов О.А.. Языковые модели мира //Россия и Запад: диалог культур. – М., 1994.- С. 81.
2. Brown G. Principles of Language Learning and Teaching. – San Francisco: S. Fr. State University: 1987. – 277p.
3. Whorf B.L. Language, Thought and Reality. – Cambridge Mass: M.I.T.. – 1967.
4. Мамонтов С.П. Основы культурологии. – М.: Изд-во Российского открытого ун-та, 1994. – С. 73-74.
5. Библер В.С. Мышление как творчество. – М.: Политиздат, 1975.
6. Бубер М. Я и ТЫ. – М.: Высшая школа, 1993. – 176 с.
7. Бахтин М.М. Эстетика словесного творчества. – М., 1979.
8. Махлин В.Л. М. Бахтин: философия поступка. – М.: Знание, 1990.
9. Бахтин М.М. К философии поступка // Философия и социология науки и техники. – М.: Наука, 1986. – С.80-160.
10. Ковалев Г.А. О системе психологического воздействия // Психология воздействия. – М., 1989.
11. Балл Г.А, Бургин М.С. Анализ психологического воздействия и его педагогическое значение // Вопросы психологии. – 1994. – № 4. – С.56-66.
12. Балл Г.О., Волинець А.Г, Копилов С.О. Діалого-культурологічний підхід як напрям гуманізації освіти // Психологія в школі. – К., 1997. – С.76-82.
13. Діалогічна взаємодія у навчально-виховному процесі загальноосвітньої школи // За ред. В.В.Андрієвської, Г.О.Балла, А.Г.Волиньця та ін. – К., 1997.

Резюме. *В данной статье дано описание путей изучения студентами иностранного языка как способа межкультурного общения, обоснованы особенности воздействия диалогической стратегии с целью эффективного обучения студентов иностранным языкам, дана характеристика культуры как диалогического общения, сформулированы психологические условия эффективности культурологически ориентированного обучения иностранным языкам в Вузе.*

Ключевые слова: *культурологически ориентированное обучение, межкультурное общение, диалогическая стратегия влияния.*

Summary. *In this article the ways of learning the foreign languages as the method of crosscultural communication were described. The peculiarities of the influence of dialogical strategy with the purpose of effective teaching of students were determined. It was characterized the culture as dialogical communication. The psychological*

conditions of the effectiveness of crosscultural teaching of foreign languages at the high educational establishments were formulated.

Key words: *crosscultural teaching, crosscultural communication, dialogical strategy of the influence.*

УДК: 159.923.2 – 053.6 **Л.М. НАЗАРЕЦЬ**

ПІЗНАВАЛЬНИЙ ІНТЕРЕС ЯК СКЛАДОВА САМОСВІДОМОСТІ ПІДЛІТКІВ

Резюме. *У статті розглядається проблема пізнавального інтересу як важливої властивості особистості, що впливає на її майбутній розвиток. Автор аналізує динаміку спрямованості та характеру пізнавальних інтересів молодших, середніх та старших підлітків з урахуванням гендерних відмінностей.*

Ключові слова: *пізнавальний інтерес, мотив, мотивація, самоусвідомлення.*

Постановка проблеми. Практичне впровадження в життя оновлення та удосконалення системи загальносередньої освіти засобами психологічної науки ставить перед психологами завдання визначення ряду пріорітетних напрямків і проблем, серед яких важливе місце займає проблема пізнавальних інтересів учнів.

Аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить про те, що це питання, і, передусім, його прикладний аспект, розроблені недостатньо і потребують подальшого вивчення. Зокрема, простежується різноманітність підходів, які слабо узгоджуються між собою. Так інтереси, сприймаються чи не єдиною підставою у вирішенні проблем мотивації, боротьби з низькою успішністю тощо. Однак, не приділяється увага питанню самоусвідомлення пізнавальних інтересів учнями, а також тому, яким чином можна виявити наявність чи відсутність в учнів інтересів до тієї чи іншої сфери діяльності, як використовувати одержані дані в практичній роботі з дітьми, яка перспектива відкривається у зв'язку з цим для розвитку даних інтересів або формування нових на тій чи іншій стадії онтогенетичного розвитку дитини.

Мета даної статті полягає у здійсненні психологічного аналізу проблеми самоусвідомлення пізнавальних інтересів учнів середнього шкільного віку.

Завданнями нашого дослідження є теоретичний аналіз проблеми самоусвідомлення пізнавальних інтересів підлітків, визначення психологічних прийомів та методів діагностики пізнавальних інтересів, з'ясування особливостей самоусвідомлення пізнавальних інтересів школярами в процесі навчально-пізнавальної діяльності.

Багато як зарубіжних, так і вітчизняних психологів, звертаючись до проблеми інтересів у цілому і до питання означення інтересу як поняття, розглядають його в самому широкому значенні, не відокремлюючи при цьому пізнавальні, навчальні або будь-які інші види інтересів. Деякі вчені характеризуючи пізнавальні інтереси, використовують при цьому термін "інтереси" або "навчальні", "учбові інтереси". На наш погляд, ці поняття несуть досить різне інформаційне навантаження і ототожнювати їх недоцільно.

Отже, під пізнавальним інтересом ми будемо розуміти вибіркову спрямованість особистості на пізнання предметів, явищ, подій навколишнього світу, що активізує психічні процеси, діяльність людини, її пізнавальні можливості.

Вивченню проблеми інтересу в традиційній зарубіжній психології приділяли свою увагу багато видатних вчених. Серед них Дж.Аткінсон, Дж.Кудер, С.Ларсебо, Е.Стронг, Д.Супер, Л.Тілер та інші. Окремі з них розглядають інтерес як вроджену властивість людини (І.Гербарт), інші – визначають його біологічне походження (У.Джеймс), треті – вважають його віковою властивістю, інстинктом бажання, який вимагає задоволення (Е.Клаперед).

Головний недолік у підході до вивчення інтересів у представників зарубіжної психології, на наш погляд, полягає у відсутності наукового пошуку причин, що зумовлюють становлення і формування інтересів. Недосконаліть наукових розробок зарубіжних вчених полягає в намаганні вивчати інтереси за межами діяльності особистості, не враховуючи при цьому, що саме в процесі діяльності інтереси, в тому числі й пізнавальні, можуть формуватися і розвиватися. Адже неможливо виявити сутність, головні тенденції змін і розвитку, місце інтересів в структурі особистості поза межами її діяльності.

У вітчизняній психології, на відміну від зарубіжної, інтерес розглядається як особлива властивість особистості, що впливає на її розвиток у процесі діяльності. В роботах провідних вітчизняних психологів О.М.Леонтьєва, С.Л.Рубінштейна, О.В.Запорожця, Д.Б.Ельконіна та інших сформульовані фундаментальні положення про те, що діяльність дитини - основна умова її психічного розвитку. Більшість дослідників називають інтерес "найважливішою"[11], "провідною"[2], "основною"[3] спонукою будь якої діяльності, вважають, що інтерес є початковою формою суб'єктивних проявів, оскільки він виражає вибірковий характер і діяльності, і предметів, і явищ навколишньої дійсності.

Розглядаючи природу інтересу з позиції діяльності, вчені вказують на об'єктивно-суб'єктивні її основи (Л.С.Виготський, О.М.Леонтьєв, Г.І.Щукіна). Не викликає інтерес те, що не має об'єктивного смислу, значущості, тому інтерес є вибірковим. Проте інтерес як діяльність – це властивість людини, оскільки вона відображає світ у своїй свідомості, вивчає його. За допомогою інтересу в це вивчення привноситься особистісний зміст, що розкриває можливості даної особистості [11]. На думку Г.І.Щукіної, інтерес виступає як "могутній

ЗМІСТ

Від редакції......3
Ямницький В.М., Литвиненко С.А. Життєві перспективи особистості в контексті психології життєтворчості......4
Петренко О.Б. Гендерні відмінності формування життєвих перспектив у старшокласників......6
Корнієнко О.В. Індивідуально-психологічні особливості психосоматичного здоров'я студентів-юнаків......10
Безкоровайна О.В. Особистісне самоствердження у контексті професійного вдосконалення і життєвих перспектив у ранньому юнацькому віці......15
Артемова О.І. Професійне становлення і розвиток креативної особистості майбутнього педагога......19
Безлюдна В.І., Осьмак Л.П. Динамічні аспекти життєвої перспективи особистості у період переходу від підліткового до раннього юнацького віку......22
Блинова О.Є. Гендерні аспекти психологічного здоров'я......25
Бордюк В.М., Бабак К. Ціннісно-смислова природа самовизначення старшокласника......28
Вакарєв Є.С. Психологические особенности гендерной интерпретации парфюмерных запахов......31
Воробйов А.М. Концептуальні основи формування соціально активної особистості майбутніх вчителів у розвиваючому виховному просторі педагогічного університету......36
Галецька І.І., Пендюр А.В. Психологічні чинники професійної ідентифікації студентської молоді......39
Главінська О.Д. Життєві цінності особистості......43
Демчук О.О. Соціально-психологічна компетентність особистості та її психологічні прояви......46
Дружиніна І.А. Феномен ідентичності та ідентифікації в руслі сучасних психологічних досліджень......48
Димченко Н.С. Розвиток особистості менеджера як психологічна проблема......52
Долгих А.А. Неусвідомлена релігійність особистості як психологічний феномен......55
Завгородня О.В. Питання ціннісного становлення художньо обдарованої особистості......58
Завгородня О.В., Курганська Л.О. До проблеми збереження психологічного здоров'я дитини......64
Ісаєва Є.С. Вплив хвороби на становлення життєвих перспектив особистості......70
Івашкевич Е.З. Методологічні засади підготовки практичних психологів у вищих навчальних закладах різних рівнів акредитації......73
Камінська О.В. Психологічний аналіз феномену самоставлення в юнацькому середовищі......78
Кардаш Г.М. Моральне вдосконалення студентської молоді у контексті життєвих перспектив......83
Кашпур Ю.М. Наукова інтерпретація узагальнених гендерних та сексуальних стереотипів: їх вплив на розвиток фізичного образу „Я" підлітка......86
Кобильнік Л.М. Динаміка особливостей самоактуалізації особистості майбутніх психологів і педагогів......89
Ковалевич В.В. Психосоціальний розвиток особистості: формування життєвих перспектив у контексті естетичних цінностей......94
Корчакова Н.В. Самопрезентаційна складова монологічного виступу......97
Косарєва О.І. Вплив подружніх стосунків на особистісний розвиток дитини......100
Кириченко Н.А. Переживання буденності як елементарна форма життєтворчості особистості в юнацькому віці......103
Кравчук М.М. Формування особистісного цілепокладання, як елемента життєвої перспективи підлітків з девіантною поведінкою......109
Мазяр В.М. Особливості розвитку мислення школярів на уроках світової літератури......113
Марковець Г.В. Критерії трансспективної діагностики особистісного зростання і соціальної спроможності сучасної людини у розумінні практичних психологів......116
Марковець Л.М. Динаміка моральних цінностей майбутніх психологів як показник їх особистісного зростання у процесі професійного становлення......120
Матейко-Калиній Н.М. Особливості емоційного реагування на життєві ситуації у дітей, які мешкають в зоні посиленого радіоекологічного контролю......127
Мешко Г.М., Мешко О.І. Формування компетентності здоров'я збереження майбутніх учителів у процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін......130
Михальчук Н.О. Кульрологічно орієнтоване навчання студентів іноземної мови......133
Назарець Л.М. Пізнавальний інтерес як складова самосвідомості підлітків......138
Ніколайчук Г.І. Загальні моделі породження вислову у структурі мовленнєвої діяльності......141
Ніколайчук І.О. Проблема авторських новотворів у парадигмі породження та сприймання вислову......146
Оселедько О.О. Цілепокладання як чинник професійно-особистісного зростання майбутніх практичних психологів на етапі вузівської підготовки......151
Островська О.І. Професійний діагноз як складова багатоосьового психологічного діагнозу при параноїдній шизофренії......154
Осьмак Л.П. Психологічні особливості життєвої перспективи вагітних жінок......157
Павелків В.Р. Теоретичний аналіз головних підходів до дослідження агресії та агресивної поведінки......161
Панасюк М.М. Шляхи пониження рівня навчального стресу в студентів......166
Пісоцький О.П. Тренінг базових когнітивних стилів майбутніх психологів як чинник їх професійного

самовдосконалення. 169
Поліщук Н.В, Панченко М.С., Панченко І.М., Мосієвич О.С. Загроза духовного зубожіння молоді. 173
Попчук О.В. Професійна культура менеджера: проблеми та перспективи формування....176
Потапчук Т.В. Підготовка студентів до роботи з хоровим колективом. 179
Прокоф'єва О.О. Вплив неконструктивних настанов на готовність до особистісного зростання майбутніх педагогів....182
Розова Т.М. Професійна спрямованість як умова розвитку комунікативних здібностей у майбутніх психологів....188
Романюк В.Л. Біоетичні аспекти онтогенезу особистості....193
Рудюк О.В. „Реконструкція" суб'єктивного психологічного простору безробітних методом багатомірного шкалювання....196
Рудь Г.В. Особливості емоційного забарвлення ментальних карт життя старшокласників та студентів....199
Савуляк В.О. Формування образу майбутньої професійної діяльності як детермінанта особистісного розвитку....206
Сеньовська Н.Л. Саморегуляція як засіб професійного всамодосконалення вчителя. 209
Сеньчук О.В. Прояви психологічних труднощів студентів у процесі вивчення іноземної мови та шляхи їх подолання. 212
Скляр П.П. Формування управлінської культури інженера як ймовірна складова трансформації його професійної підготовки....215
Смалько М.Ф. Поняття „норма" у розумінні музичної обдарованості....219
Співак В.І., Гаврилов О.В. Особливості консультування старших школярів з питань самовизначення, вибору професії та життєвих планів. 222
Сторож О.В. Теоретичний аналіз життєвого шляху особистості за регулятивно-детерміністською концепцією 225
Сульжук А.Ф. Професійний особистісно-орієнтований підхід у підготовці конкурентоспроможного фахівця....229
Турецька Х.І. Аналіз підходів до розуміння ідентичності у психологічній науці....232
Уличний І.Л. Особливості реалізації профорієнтаційного проекту у навчально-виховному процесі школи. 236
Ульяновська Л.П. Використання активних методів навчання у підготовці майбутніх хормейстерів. 241
Фалько Н.М., Вовчак Н.А. Використання соціально-психологічного тренінгу у роботі практичного психолога з акцентуйованими підлітками....244
Хупавцева Н.О. Формування комунікативних умінь педагога....247
Чорнописка О.П. Динаміка ставлення чоловіків та жінок до дошлюбних та позашлюбних сексуальних стосунків у США, СРСР, Росії, Україні, Німеччині у другій половині 20 ст....251
Юрченко В.М., Волощук О.О. Професійний стрес як негативний фактор вдосконалення педагогічної діяльності. 254
Юрченко В.М., Грищук М.М. Вікові кризи у дітей та підлітків у контексті формування їх до невротичних станів та життєвих перспектив. 257
Ягьяєва С.В. Професійна само ідентифікація майбутніх психологів як форма вияву особистісного зростання....261
Яцюрик А.О. Розвиток суб'єктності особистості в процесі читання художньої літератури....264
Відомості про авторів....270

Наукове видання

ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ, ФОРМ ТА МЕТОДІВ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

Збірник наукових праць

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 37

Заснований у 1996 р.

Редактор збірника Воробйов А.М.
Відповідальний за підготовку збірника до видання Янцур М.С.
Технічний редактор Кравчук В.Ю.
Комп'ютерна верстка Хильчук Т.К.

Здано до набору 02.04.2007 р. Підписано до друку 9.04.2007 р.
Формат 60х84 1/8. Папір офсетний № 1. Гарнітура Times New Roman. Друк різографічний.
Ум. друк. арк. 29,14. Обл. вид. арк. 29,57. Замовлення № 25/1 Наклад 120.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31
Рівненський державний гуманітарний університет, кафедра професійної педагогіки і трудової підготовки (к. 98, тел. 22-11-18)

Віддруковано в редакційно-видавничому відділі
Рівненського державного гуманітарного університету
33028 м. Рівне, вул. С.Бандери, 12, тел. 26-48-83

О – 59 **Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 37. — Рівне: РДГУ, 2007. — 274 с.**

ISBN 966 — 7281 — 08 — 7.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем психосоціального розвитку особистості.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, учителів, вихователів, практичних працівників освіти, керівників дошкільних і загальноосвітніх навчальних закладів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

УДК: 159: 37: 371: 372: 373: 374: 376: 378: 379 **ББК 74.20**